

Тетяна Савчук

РОЗВИТОК ЦЕРКВИ ХРИСТИЯН ВІРИ ЄВАНГЕЛЬСЬКОЇ УКРАЇНИ В 1991–2010 РР.: КІЛЬКІСНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Проведено порівняльний аналіз динаміки поширення громад Церкви християн віри євангельської України в перші роки незалежності держави та у 2000-х рр. Встановлено регіональні особливості розміщення п'ятидесятницьких громад.
Ключові слова: Церква християн віри євангельської України, протестантизм, п'ятидесятництво, громади, регіони, релігійна мережа.

Відродження релігійного життя в Україні, започатковане у другій половині 80-х рр. ХХ ст. і особливо активізоване після проголошення незалежності України у 1991 р., вимагає постійного осмислення історичною наукою. Релігійні організації не лише відновили свої дорадянські позиції, а й як вагомий чинник суспільно-політичного життя значно урізноманітнили усю палітру соціально-релігійної сфери нашої держави. Особливе місце за кількістю adeptів та ступенем впливу в суспільстві належить одній із найчисельніших конфесій п'ятидесятницького руху — Церкві християн віри євангельської України. Громади Церкви становлять 4,7 % від усіх релігійних спільнот та посідають друге місце (після Всеукраїнського союзу об'єднань євангельських християн-баптистів) у протестантському середовищі¹.

Мета пропонованої наукової праці полягає в тому, щоб простежити динаміку розвитку Церкви доби незалежності та висвітлити регіональні особливості поширення п'ятидесятницьких організацій. Актуалізують розгляд проблеми наявні в історіографії суперечливі оцінки динаміки поширення протестантських конфесій, у тому числі і Церкви християн віри євангельської України. У 2001 р. дослідниця протестантизму В. Любащенко відзначила, що заяви в літературі про “потужний наступ” протестантів, “протестантизацію” України є перебільшенням, а здобутки церков виявляються цілком помірними².

Професор А. Колодний у публікаціях 2008 р. вказував на тенденцію інтенсивного розгортання мережі протестантських спільнот. Вчений прогнозував, що при таких темпах зростання через 10 років п'ятидесятницьких та єговістських організацій буде близько 50 %³⁰.

Неоднозначність оцінок перспектив розвитку протестантського руху, а отже, і Церкви християн віри євангельської України як складової цього руху вимагає проведення спеціального дослідження. Крім того, нерозро-

бленим в історіографії залишається питання особливостей географічного поширення церков християн віри євангельської.

Старший єпископ Церкви М. Паночко зазначив, що на початку 1990-х рр. до складу конфесії входило близько 400 церков⁴. Із проголошенням незалежності євангельські християни-п'ятидесятники отримали можливість для вільного виявлення своїх релігійних почуттів, що обернулося розширенням сфер їх діяльності та масштабним зростанням громад. На 1 січня 1992 р. відбулося інтенсивне збільшення осередків до 565 організацій, у тому числі й управлінських центрів, місій, недільних шкіл⁵.

У 1990-х рр. простежується подальше збільшення кількості релігійних громад. Станом на 1 січня 1999 р. християни віри євангельської зареєстрували в Україні 989 осередків⁶. На 1 січня 2003 р. Церква християн віри євангельської України збільшилася на 61 % порівняно з 1992 р. і нараховувала 1460 організацій⁷.

Подаючи регіональну характеристику, ми будемо використовувати запропонований С. Павловим розподіл на чотири релігійно-географічні регіони за спільністю ознак у релігійній сфері: Західний (Волинська, Рівненська, Тернопільська, Івано-Франківська, Львівська, Закарпатська та Чернівецька області); Центральний (Житомирська, Вінницька, Хмельницька, Черкаська, Київська та Чернігівська області); Південний (Крим, Одеська, Миколаївська, Херсонська області); Східний (Сумська, Харківська, Полтавська, Кіровоградська, Дніпропетровська, Запорізька, Донецька, Луганська області)⁸.

У 1990-х рр. християни віри євангельської домінували в Західному регіоні. Зокрема, Рівненська, Волинська та Чернівецька області представляли найбільшу кількість п'ятидесятницьких громад⁹.

На початку 2000-х рр. регіональне розміщення осередків залишилося традиційним. У 2003 р. найбільше громад Церква мала в Рівненській (228), Волинській (151) та Чернівецькій (88) областях¹⁰.

Переважання громад в цих областях має історичні традиції. Релігійність населення традиційно зумовлювала чисельність громад. Західна Україна дала поштовх до розгортання п'ятидесятницького руху в Україні. У червні 1920 р. до Тернопільщини повернулися українські селяни, що були на заробітках в Америці: П. Ільчук, Т. Нагорний і Й. Антонюк. Вдома вони почали активно проповідувати Євангеліє і дуже швидко на Тернопільщині виникають нові церкви. Практично одночасно євангельські ідеї поширюються на території сучасних Рівненської та Волинської областей завдяки діяльності реемігрантів, що поверталися зі США. З проповіді окремих осіб у сотнях сіл швидко виникали євангельські церкви, які вимагали відповідної організації. 4–6 травня 1924 р. в Кременці був проведений перший з'їзд християн Святої

П'ятидесятниці, на якому був утворений п'ятидесятницький союз церков під керівництвом І. Герасевича (Гереса). У 1928 р. відбувся другий з'їзд, на якому були представлені українські та білоруські громади, а до 1929 р. відбулося об'єднання українських, білоруських, польських і німецьких церков п'ятидесятників у тодішній Польщі і створений Всепольський союз християн віри євангельської (п'ятидесятників) під керівництвом А. Берггольца.

Навіть у Радянській Україні у 80-х рр. ХХ ст., після років масштабної атеїзації, у Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Рівненській, Тернопільській і Чернівецькій областях, де мешкало менше 20 % населення республіки, зосереджувалося 56 % загальної кількості релігійних об'єднань і більша частина нелегальних сектантів¹¹ (до сектантів зараховували і євангельських християн-п'ятидесятників).

Отже, на момент проголошення та в перше десятиліття незалежності України західноукраїнський регіон мав першість серед поширення п'ятидесятницьких громад. У той же час намітилися тенденції регіонального розширення конфесії. У 1990-х рр. п'ятидесятництво почало активно просуватися в східні та південні регіони України. У цьому воно конкурувало з іншими протестантськими конфесіями та традиційними церквами.

В. Любашенко стверджувала, що збільшення числа в цілому протестантських осередків на Сході та Півдні України урівноважується стриманішим розвитком у Західному регіоні. Дослідниця повідомила дані про те, що за 1992–1999 рр. кількість протестантських громад у Південно-східному регіоні зросла на 153,5 %, у Центральному — 135,1 %, у Західному — на 41,4 %¹².

Однак кардинально відмінних темпів зростання кількості п'ятидесятницьких громад у Західному та Південному, Східному, Центральному регіонах не простежується. Зокрема, протягом 1990-х рр. у Запорізькій області збільшення кількості громад відбулося на 87 %¹³. Проте практично однакові показники приросту зафіксовані в двох потужних центрах євангельського руху на Сході та Заході: у Дніпропетровській області розширення мережі відбулося на 44 %¹⁴, у Волинській — на 47 %¹⁵.

Протягом 2003–2010 рр. інституційна мережа Церкви християн віри євангельської України демонструвала стійку висхідну динаміку розвитку, хоча темпи її, порівняно з попереднім періодом, суттєво знизилися. На 1 січня 2011 р. до складу Церкви входило 1711 релігійних осередків (1612 громад)¹⁶. Збільшення організацій з 2003 р. відбулося на 15 %¹⁷.

Розподіл релігійних громад по регіонах України виглядає наступним чином. На 1 січня 2011 р. перше місце за кількістю релігійних організацій посідає Західний регіон, у якому діють 827 громад, кількість яких становить

52 % їх загальної кількості в Україні. На другому місці Східний регіон — 311 громад, або 19 %; третє місце посідає Центральний регіон — 282 громади (18 %); четверте місце — Південний регіон — 173 громади, або 11 %.

Найбільше громад Церква християн віри євангельської України мала в Рівненській (255), Волинській (192), Тернопільській (102), Львівській (92), Чернівецькій (101) областях.

Найменше п'ятидесятиницьких громад в Автономній Республіці Крим (3), в Севастополі (6), на Луганщині (11) та Сумщині (26).

Треба зауважити, що за останні вісім років спостерігається уповільнений приріст п'ятидесятиницьких громад в усіх регіонах України. Зокрема, станом на 1 січня 1992 р. у Волинській області було зареєстровано 73 громади. У 2001 р. конфесійна мережа включала 137 осередків. На 1 січня 2011 р. нараховувалося 192 громади. За період з 2001 по 2011 рр. розширення мережі відбулося лише на 28 %¹⁸.

Для порівняння оберемо конфесійні показники по Запорізькій та Дніпропетровській області. На початок 1990-х рр. в Запорізькій області діяло 3 церкви, в 2003 р. — 23, в 2011 р. — 45. За період 2003–2011 рр. збільшення відбулося на 48 %¹⁹.

У Дніпропетровській області напередодні незалежності України діяло 28 громад, в 2000 р. — 50, в 2011 р. — 62 громади. З 2000 по 2011 р. мережа церков розширилася на 19 %²⁰.

У 2000-х рр. уповільнений приріст осередків відповідає зменшенню темпів зростання в цілому релігійної мережі держави. Подібна динаміка обумовлена щільністю релігійної мережі та вже усталеністю уподобань населення України.

Служителі Церкви визнають, що уповільнився приріст не тільки релігійних організацій, а й кількості віруючих. Порівняно з попереднім періодом, утричі скоротився приріст віруючих в Південному, Східному, Центральному регіонах України. Статистику цих регіонів повторюють Львівська, Тернопільська та Івано-Франківська області. По Волинській та Рівненській області маємо скорочення приросту в півтора рази. Така динаміка приросту членів громад обумовлена високим рівнем народжуваності в сім'ях християн віри євангельської на Волині та Рівненщині²¹.

Таким чином, збільшення громад Церкви християн віри євангельської України після проголошення незалежності відбувалося одночасно із загальним зростанням релігійних організацій в державі. Інтенсивне поширення в 1990-х рр. громад Церкви характерне і для інших протестантських конфесій.

Темпи приросту організацій Церкви першого десятиліття незалежності

України перевищує темпи приросту останніх восьми років незалежності більше як втричі. Подібні тенденції розвитку характеризують в цілому релігійну мережу України у 2000-х рр.

Регіональні особливості поширення громад християн віри євангельської зумовлені історичним розвитком конфесії в тому чи іншому регіоні, вищим ступенем атеїзації населення в Східному та Південному регіонах, порівняно із Західною Україною; міцністю позицій традиційних церков, сімейно-культурницькими традиціями. Західна Україна й надалі залишається регіоном найбільшого поширення церков християн віри євангельської. В останні роки просування Церкви в інші регіони має повільний характер, а мережа п'ятидесятницьких громад в її регіональних зрізах не зазнає особливих змін.

- 1 Підраховано за: Звіт Держкомнацрелігій про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2011 р. — С. 1 — 44. — Режим доступу: www.irf.in.ua/files/statistic/2011.01.01_zvit_f1.pdf.
- 2 Любашенко В. Протестантизм в Україні: творення стереотипів триває / В. Любашенко // Незалежний культурологічний часопис "І". — 2001. — Вип. 22. — Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n22texts/lubasch.htm>.
- 3 Колодний А. Релігійна мережа України в її проблемах та перспективах / Анатолій Колодний // Історія релігій в Україні : Науковий щорічник. — Львів : Логос, 2008. — Кн. 1. — С. 744.
- 4 Інтерв'ю зі старшим єпископом М.С. Паночком з нагоди 90-річчя п'ятидесятницького пробудження в Україні. — Режим доступу: http://risu.org.ua/article_print.php?id=43676&name=society_digest&lang=ua&.
- 5 Колодний А. Україна в її релігійних виявах. Монографія / Анатолій Колодний. — Львів : Сполом, 2005. — С. 331.
- 6 Там само.
- 7 Там само. — С. 21.
- 8 Павлов С.В. Організація релігійно-географічної сфери України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: спец. 11.00.02 "Економічна та соціальна географія" / С.В. Павлов. — К., 1999. — С. 11.
- 9 Назаркіна О.І. Протестантські конфесії України в 90-ті роки ХХ ст.: баптистські та п'ятидесятницькі течії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 "Історія України" / О.І. Назаркіна. — Донецьк, 2003. — С. 12.
- 10 Колодний А. Україна в її релігійних виявах. Монографія / Анатолій Колодний. — Львів : Сполом, 2005. — С. 21.
- 11 Грушова Т. П'ятидесятники в Україні (початок 1920-х — 1991 рр.) // Записки Гната Змієвського / упоряд. Т. Грушова, Т. Савчук. — Запоріжжя : ЗНТН, 2010. — С. 78.
- 12 Любашенко В. Протестантизм в Україні: творення стереотипів триває / В. Любашенко // Незалежний культурологічний часопис "І". — 2001. — Вип. 22. — Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n22texts/lubasch.htm>.
- 13 Підраховано за: Жатва в Запорозьє. 2002 г. — арк. 1 // Архів Запорізького обласного об'єднання Церкви християн віри євангельської України.
- 14 Інтерв'ю з єпископом Дніпропетровського обласного об'єднання Церкви

- християн віри євангельської України Мокієнком М.М. — Записане Савчук Т.Г. 06.11.2011 р. // Архів автора.
- 15 Підраховано за: Янович Б. С. Втілення протестантських ідей в організаційних структурах та світоглядних формах віруючих Волині 80–90-х рр. ХХ ст. / Богдан Степанович Янович. — Режим доступу: <http://what-why-where.com/index.php/scientific-publications/religion-and-philosophy/202--80->.
- 16 Звіт Держкомнацрелігій про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2011 р. — С. 14. — Режим доступу: www.irf.in.ua/files/statistic/2011.01.01_zvit_f1.pdf.
- 17 Підраховано за: Колодний А. Україна в її релігійних виявах. Монографія / Анатолій Колодний. — Львів : Сполом, 2005. — С. 21; Звіт Держкомнацрелігій про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2011 р. — С. 14. — Режим доступу: www.irf.in.ua/files/statistic/2011.01.01_zvit_f1.pdf.
- 18 Підраховано за: Янович Б.С. Втілення протестантських ідей в організаційних структурах та світоглядних формах віруючих Волині 80–90-х рр. ХХ ст. / Богдан Степанович Янович. — Режим доступу: <http://what-why-where.com/index.php/scientific-publications/religion-and-philosophy/202--80->.
- 19 Підраховано за: Жатва в Запорозжє. 2002 г. — арк. 1 // Архів Запорізького обласного об'єднання Церкви християн віри євангельської України; Інтерв'ю зі секретарем Запорізького обласного об'єднання Церкви християн віри євангельської України Гедаревич К.В. — Записане Савчук Т.Г. 07.11.2011 р. // Архів автора.
- 20 Підраховано за: Інтерв'ю з єпископом Дніпропетровського обласного об'єднання Церкви християн віри євангельської України Мокієнком М.М. — Записане Савчук Т.Г. 06.11.2011 р. // Архів автора.
- 21 Інтерв'ю з академічним деканом Біблійного коледжу “Світло Євангелія” (м. Дніпропетровськ) Мокієнком М.М. — Записане Савчук Т.Г. 06.11.2011 р. // Архів автора.

SUMMARY

Tetiana Savchuk

DEVELOPMENT OF CHURCH EVANGELICAL CHRISTIANS IN UKRAINE IN THE 1991-2010: QUANTITATIVE AND REGIONAL DIMENSIONS

This article presents a comparative analysis of the dynamics of spreading Community Church Evangelical Christians in Ukraine in the early years of independence and in the 2000s established regional features of placing Pentecostal communities.

Keywords: Church of Evangelical Christians in Ukraine, Protestantism, Pentecostal, communities, regions, religious network.